

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 11 maj 2022

Mål nr

Ö 1104-21

PARTER

Klagande

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

Motpart

JoK

Offentlig försvarare: Advokat FL

SAKEN

Avvisande av åtal

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands beslut i dom 2021-01-26 i mål B 382-19

Dok.Id 229484

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:00–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–16:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen undanröjer hovrättens dom såvitt avser beslutet att avvisa åtalet för miljöbrott under tiden april 2016–14 december 2016 och återförvisar målet i den delen till hovrätten för fortsatt handläggning.

FL ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av JoK i Högsta domstolen med 14 420 kr. Av beloppet avser 11 536 kr arbete och 2 884 kr mervärdesskatt.

Det ankommer på hovrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om skyldighet för JoK att till staten återbetala kostnaden för försvaret i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Riksåklagaren har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens dom såvitt avser beslutet att avvisa åtalet för miljöbrott och återförvisa målet i den delen till hovrätten.

JoK har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. Den 15 december 2016 förelades JoK av bygg- och miljönämnden att vid vite, senast ett halvår efter att beslutet fått laga kraft, till en behörig mottagare frakta bort 15 uttjänta fordon som fanns på hans fastighet. Beslutet fick laga kraft den 2 november 2017. Fordonen hade – med undantag av fyra fordon – inte fraktats bort inom den angivna tiden. Bygg- och miljönämnden ansökte den 26 juni 2018 om utdömmande av vitet. Den 8 oktober samma år förpliktade mark- och miljödomstolen JoK att, efter viss jämkning, betala vitet.

2. JoK åtalades den 12 oktober 2018 för miljöbrott. Enligt åtalet hade han under perioden april–14 december 2016 på sin fastighet förvarat ett stort antal uttjänta fordon på ett sätt som kunnat medföra en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse.
3. Tingsrätten fann att det utdömda vitet inte utgjorde hinder mot att pröva åtalet avseende förvaringen av uttjänta fordon och dömde JoK för miljöbrott. Påföljden, som avsåg också ett annat brott, bestämdes till 100 dagsböter.
4. Hovrätten har funnit att åtalet byggde på att JoK förvarat 15 uttjänta fordon på sin fastighet och att vitesföreläggandet avsåg samma fordon. Det förhållandet har enligt hovrätten inneburit att samma faktiska omständigheter gjorts gällande i de två förfarandena. På grund av rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott har det därmed funnits hinder mot åtalet. Hovrätten har därför avvisat åtalet i den del som avser förvaring av uttjänta fordon. JoK frikändes från åtalet i övrigt.

Frågan i Högsta domstolen

5. Frågan i Högsta domstolen är om åtalet för förvaring av de uttjänta fordonen avser samma gärning som det vitesföreläggande att frakta bort fordonen som legat till grund för ansökan om att döma ut vitet.

Rättsliga utgångspunkter

Miljöbrott

6. I 29 kap. 1 § miljöbalken finns bestämmelser om miljöbrott. Enligt första stycket 2 döms den som med uppsåt eller av oaktsamhet förvarar ett ämne eller hanterar avfall på ett sätt som kan medföra en förorening som är skadlig för människors hälsa, djur eller växter i en omfattning som inte har ringa betydelse eller som kan medföra någon annan betydande olägenhet i

miljön. Syftet med bestämmelsen är att motverka att sådan förvaring eller hantering sker på ett sätt som kan orsaka miljöskador (se prop. 2005/06:182 s. 61). För straffbarhet krävs att förvaringen eller hanteringen kan medföra en viss miljöskadlig effekt. Det ska vara fråga om en praktiskt beaktansvärd risk, men effekten behöver inte beläggas i det enskilda fallet. Det är tillräckligt att det typiskt sett finns en sådan risk. (Se prop. 1997/98:45 del 2 s. 304.)

7. Ansvar för miljöbrott som gäller förvaring kan föreligga genom ett aktivt handlande som åtföljs av passivitet och genom en ren underlåtenhet (se NJA 2004 s. 552).

Föreläggande och vite

8. I 26 kap. 3 § miljöbalken anges de myndigheter som ansvarar för tillsynen enligt balken. Av tredje stycket framgår att varje kommun utövar tillsyn över miljö- och hälsoskyddet och avfallshanteringen inom kommunen.

9. En tillsynsmyndighet får i det enskilda fallet meddela de förelägganden och förbud som behövs för att balken, eller föreskrifter och beslut som har meddelats med stöd av balken, ska följas. Sådana förelägganden och förbud får förenas med vite. (Se 26 kap. 9 och 14 §§.)

10. En ansökan om utdömande av ett vite som har förelagts med stöd av miljöbalken får göras av den myndighet som har beslutat om vitesföreläggandet och prövas av mark- och miljödomstol (21 kap. 1 § 8).

Begränsningar av straffansvaret

11. I 29 kap. 11 § anges vissa generella begränsningar av straffansvaret för miljöbrott. I tredje stycket finns en särskild bestämmelse som reglerar situationen att ett vitesföreläggande har överträtts och överträdelsen ligger till grund för en ansökan om att döma ut vitet. Det är i den situationen inte möjligt att döma till ansvar enligt 29 kap. miljöbalken för en gärning som omfattas av

föreläggandet. Den avgörande tidpunkten är när en domstolsprocess om att döma ut vitet inleds.

12. Bestämmelsen utgör en regel om ansvarsfrihet men fungerar också som ett hinder mot åtal. Den syftar till att förhindra att någon prövas två gånger för samma sak. (Jfr prop. 2020/21:27 s. 80.)

Rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott

13. Rätten att inte bli lagförd eller straffad två gånger för samma brott (gärning) regleras i artikel 4.1 i Europakonventionens sjunde tilläggsprotokoll. Där anges att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han eller hon redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat. Sverige har anslutit sig till protokollet och det gäller som svensk lag. Tolkningen och tillämpningen ska inte vara restriktiv; konventionens rättigheter ska vara effektiva och möjliga att utöva i praktiken (jfr *Sergey Zolotukhin v. Russia*, [GC], no. 14939/03, § 80, ECHR 2009).

14. Dubbla lagföringar och straff regleras också i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna. Enligt artikel 50 i stadgan får ingen lagföras eller straffas på nytt för en lagöverträdelse för vilken han eller hon redan har blivit frikänd eller dömd i unionen genom en lagkraftvunnen brottmålsdom i enlighet med lagen.

15. Ett förfarande gäller samma brott i den mening som avses i artikel 4.1 i tilläggsprotokollet om det avser identiska fakta eller fakta som i allt väsentligt är desamma som beträffande den överträdelse som prövats i det första förfarandet. Bedömningen ska utgå från vad som bildar en uppsättning konkreta faktiska omständigheter som rör samma svarande och är oupplösligt förbundna med varandra till tid och rum och vilkas förekomst måste visas för en fällande dom. (Se bl.a. *Zolotukhin* § 59 och *Lucky Dev v. Sweden*, no.

7356/10, § 55, 27 November 2014; se också ”Juniavgörandet” NJA 2013 s. 502 p. 38–43, NJA 2013 s. 1076, NJA 2014 s. 371 och ”Avstängningen från högskoleprovet” Högsta domstolens beslut den 3 mars 2022 i mål Ö 2019-21.)

16. Uttrycket ”en gärning som omfattas av föreläggandet” i 29 kap. 11 § tredje stycket miljöbalken bör tolkas i enlighet med de principer som har utbildats för bedömningen av vad som ska anses utgöra samma brott (gärning).

Bedömningen i detta fall

Avser åtalet och vitesföreläggandet samma gärning?

17. Vid bedömningen av om åtalet för miljöbrott avser samma gärning som det föreläggande som legat till grund för utdömandet av vite ska en jämförelse göras mellan den gärning som beskrivs i åtalet och utformningen av vitesföreläggandet (jfr *Zolotukhin* § 83).

18. Åtalet och vitesföreläggandet avsåg samma uttjänata fordon och de förvarades på JoKs fastighet. Det saknar betydelse att fyra av fordonen inte fanns kvar vid tidpunkten för utdömande av vitet.

19. Frågan är om gärningarna är sådana att de avser identiska fakta eller fakta som är i allt väsentligt desamma.

20. Den överträdelse som prövades i förfarandet om utdömande av vite avsåg JoKs underlåtenhet att frakta bort samtliga fordon som omfattades av föreläggandet. JoK har gjort gällande att denna underlåtenhet utgör samma faktiska handlande – förvaring – som avses med åtalet då han inte kunnat upphöra med detta utan att det agerande som avses med föreläggandet hade påverkats.

21. Vad som läggs JoK till last i åtalet är att han förvarade fordonen på fastigheten på ett sådant sätt att förvaringen typiskt sett har kunnat medföra en förorening till skada för miljön. Denna handling sammanfaller inte med JoKs

underlåtenhet att följa vitesföreläggandet, som är preciserat till en skyldighet att frakta bort fordonen. Dessutom skiljer sig förvaringen och underlåtenheten att följa vitesföreläggandet åt i tiden. Förvaringen avser enligt åtalet tiden april–14 december 2016. Ansökan om att döma ut vitet har sin grund i en förpliktelse som gällde under tiden 2 november 2017–2 maj 2018.

22. De faktiska omständigheter som ligger till grund för åtalet kan inte anses utgöra identiska eller i allt väsentligt samma fakta som de omständigheter som omfattas av vitesföreläggandet. Det är alltså inte fråga om samma gärning.

Åtalet ska inte avvisas

23. Förfarandet om utdömande av vite har inte inneburit hinder mot att pröva åtalet för miljöbrott avseende förvaring av fordonen.

24. Hovrätten skulle därmed ha tagit upp överklagandet av tingsrättens dom till prövning i sak. Beslutet att avvisa åtalet ska undanröjas och målet i den delen återförvisas till hovrätten för fortsatt handläggning.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Johnny Herre, Stefan Johansson, Kristina Svahn Starrsjö och Cecilia Renfors (referent)
Föredragande har varit justitiesekreteraren Martina Rönnerman